

energiaforrásokkal való kiváltását. Ebben a kérdésben döntő lesz a „költség-haszon” kalkuláció, időtengelyre helyezve.

A balti államok problémaköre az EU-tagsághoz vezető úton igen súlyos teher, de legalább ugyanennyi gondot okoz az EU-tagországoknak is. Meghatározhatja bővítési politikájukat. Mindenesetre megállapítható, hogy a balti országok jelentős eredményeket értek el a gazdasági integráció vonalán. Piac szempontjából már közel állnak az EU-hoz.

Kritikus pont viszont a gyengén vagy egyáltalán nem őrzött határok helyzete. Ellensúlyozásképpen az EU foglalkozik azzal a gondolattal, hogy „Európai Határvédelmi Szervezetet” hoz létre, melynek feladata lenne a közösség valamennyi határőrizeti szervének ellenőrzése. Ami a honvédségi és állampolgári ügyeket illeti, az EU-nak kell többet tennie, mint amit eddig tett.

A balti államok környezeti problematikája nemcsak az országokat, de az egész Balti-tenger térségét érinti. Ez még hosszabb távon is sok nehézséget fog támasztani az EU-bővítés folyamán. A gyakorlatban a bővítés maradhat kis adagokra bontott, lépésről-lépésre terjedő integrációs folyamat, ami csak azokra az országokra vonatkozik, melyek teljesíteni tudják a belépés feltételeit. Más részről a Koszovó-dráma hátrányosan befolyásolja a bővítést, geopolitikailag stabilitási kérdések túlsúlyba kerültek.

„Helsinki” után még mindig hiányzik egy valóságos bővítési stratégia meghatározása. Ez különösen igaz Oroszország és a balti államok kapcsolatára, amikor a csatlakozás kérdése felvetődik. Az EU folyamatosan dolgozik a kollektív identitás megjelenítésén, tekintettel jövőbeni státusára, szerepére és erejére Európán belül és a világ ügyeit tekintve. Moszkva úgy értékeli az EU elsőbbségét, mint piacközösség, és jelentősen érintik a gazdasági veszteségek, amik a balti államok EU-hoz csatlakozása után érik majd. Moszkvában is vannak azonban gondolkodó emberek, akik felismerik a „schengenizálódás” hátrányait, a lengyelországi és a balti államok határ-, vámellenőrzése szigorítását és ennek következményeit. Talán ez enyhíthet a balti államok és Moszkva között kialakult viták hevesességén, különös tekintettel Kalinyingrád elszigetelődésének veszélyére. Remélhető, hogy az EU stratégiája, konfliktust feloldó törekvése csökkenti a potenciális ütközéseket a balti államok és Moszkva között, és a felszabaduló energiát a kontinens délkeleti felére lehet koncentrálni, az Európát érintő nagy balkáni problémák rendezésére.

Kádár József

Lidércnyomássá válik egy álom? Törökország belépése az Európai Unióba

*Aydinli, Ersel – Waxman, Dov: A dream become nightmare? Turkey's entry into the European Union.
= Current History, 100. vol. 2001. 649. no. 381–388. p.*

A gazdasági válsággal küszködő, koalíciós kormány által irányított török politika ingatag és átláthatatlan. Am legfőképpen gazdasági, biztonsági és vallási okok akadályozták Törökország felvételét az EU-ba.

Sokak csodálatára 1999 decemberében, Helsinkiben az Európai Tanács Törökországot a tagság várományosának minősítette. Ez új fejezetet nyitott Törökország és az EU kapcsolatában annál is inkább, mert 1997-ben Luxemburgban Törökország felvételi kérelmét vita nélkül elutasították. Törökország határozottan tiltakozott a döntés ellen, és Görögországgal azonos, diszkriminációtól mentes elbírálást követelt. A kérdés feloldására

Javier Solanát küldték Ankarába. A tárgyalásokat követően Ecevit miniszterelnök kijelentette, hogy Törökország hajlandó elfogadni az EU ajánlását. A helyzet zavarbaejtő lett. Úgy látszott, hogy a helyi politika megosztottsága nem ad lehetőséget konszenzusra, és az EU-hoz csatlakozást összeomlással fenyegeti, ha csak nem sikerül átrendezni a belpolitikai térképet.

Az Európához csatlakozás Törökország évszázados álma. Már 1719-ben az Ottomán Birodalom első párizsi követe is azt a feladatot kapta, hogy mérje fel az európai civilizáció átültetési lehetőségét. Majdnem kétszáz évvel később, 1913-ban a török elit képviselőiben egy újságíró úgy fogalmazott, hogy nincs két civilizáció, csak egy, ami az európai. A vesztes első világháború után Musztafa Kemal reformjai közelítették Európához. Mint első köztársasági elnök 1924-ben kijelentette, hogy a Török Köztársaság barátja minden civilizált nemzetnek. A második világháború után kialakult két szuperhatalom versengése nem változtatott Törökország európai integrációs törekvésein. Az 1980-as évektől kezdődően az európai integráció a gazdaság területéről egyre inkább politikai síkra terelődött. Ezt a drámai változást a török államvezetés nem érzékelte, és vakságukért drágán kell megfizetniük. Mindaddig, amíg Törökország Európához csatlakozásának kívánságát inkább csak elvont eseményként képviselte, sem mint határozott politikai akaratként, az európaiak is kartávolságra tartották a törököket maguktól. Minden megváltozott 1999 decemberében. A labda hirtelen a törökökhöz került, mert nekik kell az EU feltételeit gazdaságilag, belpolitikailag teljesíteni. Neurális pontjai a felkészülésnek: a kurd kisebbség helyzetének rendezése, Ciprus felének megszállása következtében a feszült viszony a szintén NATO- és EU-tag Görögországgal.

Az Európai Miniszterek Tanácsa Nizzában 2000 decemberében hosszadalmas, de kicsinyes alkudozások után megállapodott Törökországgal. A partnerségi dokumentum végül három terület reformját határozza meg: a török és EU-jog és -joggyakorlat megfeleltetése (brüsszeli zsargonban *Acquis Communautaire*); gazdasági reformok keretében alapvetően neoliberais gazdasági konszolidáció megvalósítása; végül politikai feltételként a kisebbségi kérdések és Ciprus helyzetének rendezése. Az európai politika irányítói megértették, hogy nem lehet az egyik kezét kinyújtani Törökország felé, a másikkal meg elutasítani.

A partnerségi dokumentum nagy vitákat váltott ki a két szembenálló tábor, a reformerek vagy Európa-párti és a tradíciókhoz ragaszkodók vagy Európa-ellenesek között. A tradicionalisták kivárást javasolnak, amíg a török társadalom elég érett lesz a valódi demokrácia befogadására. A vita hevében olyan szubjektív hasonlatok is elhangzottak, mint „ha Önnek lenne egy 13 éves lánya, kiengedné az éjszakába?”

Más politikai körök – az intellektuelek – sürgetik a gazdasági és politikai reformokat, hogy Törökország mielőbb alkalmas legyen az EU-hoz való csatlakozásra. A jelenlegi helyzetben azonban a reformokat sem lehet gyorsan bevezetni. A szakadást a két török értelmiségi tábor között a reform-folyamatok „sebességének” meghatározása is előidéz. A közelmúltban vitatkoztak erről a török „republikánusok” és a „demokraták”. A republikánusok a Kemal-féle modernizált, állam által irányított biztonságos politikát képviselik, és a demokraták „államellenes” retorikáját veszélyesnek tartják. Mindenesetre, amíg a vita folyik Törökországban, addig Brüsszelnek nem kell tartania a belépés feltételeinek teljesítésétől. Az EU csatlakozási ajánlata Törökországnak olyan, mint egy jól tervezett álruha, melyben Európa folytathatja elutasító politikáját.

A török értelmiség megosztottsága talán legélesebben a kurdkérdés vonalán tapasztalható. Általában a törökök mindig gyanakodva figyelték Európa állásfoglalását a kurdok ügyében. Az Európa-ellenes tábor úgy véli, az egész csatlakozási folyamat csak arra való, hogy a kurd kisebbség ügyét a török érdekeket figyelmen kívül hagyva Európa számá-

ra megnyugtató módon rendezzék, így a nyelvhasználat jogát, kulturális, személyiségi stb. jogok érvényesülését.

A katonai vezetés határozottan ellenzi a kurd kisebbség jelenlegi helyzetének megváltoztatását mondván: a kurdok terroristák, és terroristáknak nem lehetnek jogaik.

A katonai vezetés fő szövetségese a szélsőségesen jobboldali Nemzeti Cselekvés Pártja, amelynek vezetője Devlet Bahçeli, akinek véleménye szerint a kurdok el akarnak szakadni Törökországtól, és önálló állam létrehozását tervezik.

Ezzel ellentétben az Európa-párti integralisták Anyaország Pártja, melyet Turgut Özal alapított, és jelenlegi vezetője, Mesut Yılmaz fennen azt hirdeti, hogy Európába az út Diyarbakir-on át vezet (Diyarbakir a legnagyobb kurd lélekszámú város Törökország délkeleti részén).

Ecevit miniszterelnök hajlandó lenne oktatási engedélyeket tenni a kurdoknak, és néhány órás TV-adást is engedélyezne számukra. Ezt meglepő módon támogatta a Nemzeti Biztonsági Szolgálat is arra hivatkozva, hogy így legalább ismertetni lehet a török intézkedéseket, mert a kurdok nagy része nem is tud törökül.

A törökök európai álma lassan lidércnyomássá válik a török polgári és katonai vezetés szemében.

A török koalíciós kormány 2001 első hónapjaiban tervet készített az EU-hoz csatlakozás feltételeinek teljesítésére. Ez a terv többek között tartalmazta, hogy török állampolgárok különböző nyelveken beszélhetnek, de az ország hivatalos nyelve a török. A végrehajtási utasításban azonban a Nemzeti Biztonsági Tanács már rögzítette, hogy ez a szabadság nem vonatkozik szakadárookra és széthúzó elemekre. A kormány a dokumentum politikai kritériumok szakaszában „gondolat- és szólásszabadság” alcím alatt, a prioritások első mondatában azt állítja, hogy a szabadságnak ez a fajtája az EU normáin alapszik. A dokumentum a „konszenzus” érzékenységet manifesztálja.

Az Egyesült Államok jó néven venné, ha a NATO-tag Törökországot az EU tagjai közé fogadná. Az EU viszont nem támogatja a török reformtörekvéseket, visszatartja a Törökországot megillető pénzügyi alapokat, ami semmi esetre sem pozitív jelzés Ankara számára. Ha az EU-bővítés első szakasza lezárul, Törökország számára még nehezebb lehet majd a csatlakozás jelenleg kínált javainak elnyerése.

Kádár József

A terrorizmus ürügyén a kurdkérdésről

Boulanger, Philippe: A propos de terrorisme, la question kurde. = Défense nationale, 58. vol., 2002. 2. no.

A kurdok kb. Franciaország méretű területen élnek, amely azonban megoszlik Törökország, Irán, Irak, Szíria fennhatósága alatt. 35 millió fővel ők alkotják a Közel-Kelet negyedik legnépesebb etnikumát. Az elnyomás vagy az asszimiláció jut nekik osztályrészül. Felszabadító mozgalmuk – különösen 2001. szeptember 11. óta – terrorizmusnak minősül.

A kurdok pedig történelmi nép, indo-európaiak, a médek leszármazottai. A kurd az iráni nyelvek közé tartozik, sok dialektusa ismert. Latinbetűs, írott változatát, a kurmandzsit használja mintegy 70%-uk. A déli változatot az arabhoz hasonló karakterekkel írják, és soraninak nevezik. Az iszlám hódítások (VII. század) előtt tűzimádók voltak, ma többségük szunnita muzulmán, és akadnak szektás csoportok, amelyeket tévesen „ördögimádónak” neveznek, jóllehet inkább az ősi, zoroaszterizmushoz állnak közel. A történelmi